

c) A szorzás eredménye, a szorzat nem változik, ha a szorzást a legkisebb vagy a legmagasabb helyértékű számmal kezdjük. Vigyázni kell azonban arra, hogy a számokat a megfelelő helyértékre írjuk!

d) Végezzük el gyakorlásul mindkét féle módon a következő szorzásokat!

$$\begin{array}{lll} 24 \times 37 = ? & 26 \times 14 = ? & 43 \times 19 = ? \\ 36 \times 73 = ? & 83 \times 15 = ? & 48 \times 53 = ? \\ 37 \times 84 = ? & 28 \times 31 = ? & 26 \times 19 = ? \end{array}$$

Egy ablaktábla ára 7 pengő, mennyibe kerül az egy ablakban lévő 15 ablaktábla?

Háztetőnk cseréppel van fedve. Ha a tetőn 27 sor van s minden sorban 27 cserepet számlálunk össze, hány cserep van a háztetőn?

Házunk előtt a gyalogjáró téglával van kövezve. Ha a gyalogjárón 8 sor van s minden sorban 69 darab téglá van, hány darab téglá van gyalogjárónkon?

Termésünket jégkár ellen biztosítottuk. Ha ezért havonta holdanként 12 pengőt fizetünk s 24 hold földünk van, hány pengő biztosítási díjat fizetünk 1 hónapban? Az egész évben?

III. Összefoglalás.

- Begyakorlás.
- Alkalmazás.

Költeménytárgyalás

IV. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Móra László: Nehéz várás című költeményének tárgyalása.

Nevelési cél: Hiszek Magyarországot feltámadásában!

I. Előkészítés.

a) Hangulatkeltés. A költemény tárgyalásához megteremttem a szükséges hangulatot. A költemény középpontjában egy édesanya van ugyan, azért mégis a gyermekek szubjektív érzéséből kell kiindulnunk. Megéreztetjük, hogy ha ők távol vannak otthonról, mennyire vágyakoznak utánuk szüleik. Ez érzések felkeltése után elvezetjük tanulóinkat az öreg édesanya érzéséhez, aki elszakított területen élő fiát várja vissza, de hogy ezt megkönnyítsem, bekapcsolom a saját érzésem, mint aki közbül állok a fiát váró édesanya és a gyermekek között.

b) Áthajlás a költeményre. A költő bemutatása. Az édesanya megjelenítése. Bemutatom Móra Lászlót. Ezek után érkezett az idő, hogy megjelenítsem a gyermekére váró édesanyát, kinek legdrágább kincse volt jó fia, de most magyar

földön is elszakítva él tőle s a hosszú várakozásba belehervad. Elfáradt jó szívét egy nap összetörte...

c) A költemény elszavalása.

d) Célkitűzés.

II. Tárgyalás.

a) A költemény címének megértetése. (Nehéz várás.)

b) A költemény tárgyalása. A költeményt három részre osztjuk. Az első részben a gyermekét váró édesanya történetét tárgyaljuk; a másodikban az összes elszakított magyar véreinkről szóló versszakaszt, a harmadikban az utolsót: Elveszett fiunkat vezesi vissza hozzánk! Az első részben eltértek kissé a tárgytól s rámutatnak arra a nagy várakozásra, amivel ma minden magyar szive eltelt, amikor rab testvéreink egy részét újra mint szabad magyarokat üdvözölhetjük.

A második részben a még mindig elnyomatásban élő magyar testvéreink szenvedéseit tárom a gyermekek elé.

A harmadik részben összefoglalom a hozzátartozóikat hazavárók nagy fájdalját, s azt az állandó reménykedést, amely imáinkban eltölti lelkünket.

Tárgyalás alkalmával a kevésbé ismert szavakat értelmezem, ez vagy rokonértelmű szóval, vagy körülírással, vagy a beszédbe való beleszövésével történik, ezenkívül a térképen való szemléltetéssel is. Itt a következők várnak értelmezésre: Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény; néne; anyai szívének elszakított cseppje; gyermekkori lelkét; levelét zárta; fogyó nap; elfáradt jó szívét egy nap összetörte.

III. Begyakorlás.

a) A költemény szép olvastatása.

b) A költemény szépségeinek vizsgálása. A költemény szépségeit vizsgáltatom az esztétikai gyönyörködtetés fokozása céljából, mely alkalomból a szép kifejezésekre is ráterelem a figyelmet. Megvilágításra kerülnek a következő kifejezések: Ütött-kopott kis ház áll a falu végén. Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény. Anyai szívének elszakított cseppje azt irta boldogan: megérkezik este. Haza hozza csókját, gyermekkori lelkét. Csak már ott lehetné! Ütött-kopott házra ráborult az este. Fogyó nappal együtt folyt, folyt a sok könnye, elfáradt jó szívét egy nap összetörte. Valakit úgy várnak minden székely házban.

c) A tartalom rövid számonkérése.

d) Elmélyítés. Elszakított véreink után olthatatlan vággyal vágyakozunk. Ezért imádkoztunk husz éve így: Hiszek Magyarországot feltámadásában! De a vallásos lélek mégsem esik kétségbe: viszontlátjuk egymást...

e) A költeményt szakaszonként megtanulják.

f) Fogalmazás.

Tanítás.

I. a) Álljanak fel azok, akik otthon vannak szüleiknél! Voltatok-e már távol szüleitektől? Mennyi időre mentél el hazulról? Hogyan bucsuzott tőled a édesanyád, amikor elmentél? Hát az édesapád mit mondott bucsuzóul? Tőled hogyan bucsuztak el szüleid? Mit mondtak akkor, mikor újra hazamentél? Örültek-e a viszontlátásnak? Hogyan fogadtak? Közben nem érdeklődtek utánad? Mit irtak neked? Te is válaszoltál? Kinél voltál vendégségben? Szeretted ott? Mégis miért vágyódtál haza? Hát még mennyire vágyódtak utánad jó szüleid? Édesanyád, édesapád?

Én is elmentem egyszer hazulról, a szüleimtől. De én akkor nem vendégségbe mentem, hanem háboruba. Katona voltam akkor én is s a katonának menni kell, ha a haza ugy kívánja. Mentem is én szívesen, virággal a csákómon, dallal az ajkamon, csak a bucsuzás maradt volna el... A indulás előtt már napokkal ugy nézett rám szegény jó édesanyám, hogy mindig elnedvesedett a szeme. Máskor meg, amikor azt gondolta, nem látom, elnézett hosszán, mintha bele akart volna rajzolni jól az emlékezetébe... De én is ugy csináltam. El-elnéztem jó szüleimet, csak ugy titkon, Istenem, gondoltam magamban, hátha soha többé nem jövök vissza, nem láthatom őket... nem csókolhatom áldott jószágos kezüket... soha többé... Az édesanyám azonban nem mutatta, hogy mennyire fáj neki az elválás. Vagy talán csak ugy mutatni akarta inkább. Persze, tudtam jól, láttam rajta, hogy neki is csakugy fáj a bucsuzás, mint nekem, dehát mindig ugy tett, mintha sok dolga lett volna. Mindig mással foglalkozott. Vagy talán csak azért tette ezt, hogy ne lássam meg azt a csillogó gyöngyöt áldott szép szemében... Mert megláttam azt is az indulásunk előtti este. Oda-jött hozzám, megölelt, vállamra hajtotta szép ősz fejét s ott zokogott hosszán, szóltanul. Azután a szemembe nézett két meleg szemével s így szólott hozzám sirásbacsukló hangon: — Hát a jó Isten kísérjen minden lépésedben, édes gyermekem, Mindig veled leszek, akárhová vezérel is az Isten. Aztán csak írjál, hogy mi van veled. Tudod, hogy minden sorod megenyhíti nagy fájdalmamat...

Nem tudtam azonnal válaszolni. Csak lehajtottam a fejem s megcsókoltam sokszor azt az áldott kezét, amely ápolt s nevelt engem. Amely cirógatta a hajam, simogatta arcom, amely soha nem szünt meg pihenni értem, ha tenni kellett valamit... Az én szemem nedves lett, az ő keze meg ott remegett az enyémben, mint a megriadt galamb...

Másnap délután indultunk. Virágos volt az utca, amerre mentünk, daltól lett hangos a menetünk, — csak a bennünket kísérő édesanyák könnyeztek a sorok mellett... Mikor aztán

kiértünk az állomásra, már nem találtam az édesanyám sehol sem... Tudom, miért nem jött ki a vonathoz... Félt a bucsuzástól... Én is rettegettem ettől az utolsó pillanattól... Sirni szerettem volna, de egy katona mégsem sirhat mások előtt. Csak itt bent, a lelkem mélyén rázott a zokogás, amikor az induló vonat ablakából mégegyszer kinéztem, s ott láttam édesanyámat a zsebkendővel integető emberek között...

A vonat már jól megindult s én ott álltam még sokáig az ablaknál... Hogy mit éreztem, azt nem tudnám most elmondani, csak egy képet láttam magam előtt mindig: édesanyám drága, fehérfürtös szép arcát.

A vonatban mindenki elcsendesedett. És hányan nem jöttek vissza azok közül, akik akkor azzal bucsuztak el szüleiktől, hogy a viszontlátással!

Hány szülő várta hiába fiát reggel, délben, este s azokon a hosszú, véget nem érő álmatlan éjszakákon...

b) Egy magyar költő, akinek testvére az elszakított Felvidéken élt, nagyon szép verset írt azokról az édesanyákról, akik ott maradtak azon a rab földön, ahonnan nem volt többé visszatérés. Bizonyosan hallottátok már Móra László nevét! Sok szép költeményt írt a gyermekek számára, ő írta azt a gyönyörű költeményt is, melyről ma beszélni fogunk. De hallgassuk meg, mit mond a költő?

c) A költemény elszavalása.

Nehéz várás

Ütött-kopott kis ház
Áll a falu végén.
Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény.
Boldog öreg néne
Süt-főz reggel óta.
Kassán élő fia jön látogatóba.

Anyai szívének
Elszakított csepje
Azt írta bodogan: megérkezik este.
Haza hozza csókját,
Gyermekkori lelkét.
Igy zárta levelét: csak már ott lehetnék!

Ütött-kopott házra
Ráborult az este.
Fiát szegény néne, jaj, hiába leste.
Fogyó nappal együtt
Folyt, folyt a sok könnye,
Elfáradt jó szívét egy nap összetörte.

Erre is, arra is
 De sok ilyen ház van.
 Valakit úgy várnak minden székely házban.
 Faragott kapukhoz
 Kiállnak az árvák,
 Bilincsbevert karjuk ölelésre tárják.

A fiukat hívják,
 A fiukat várják...
 Akik Trianonban lettek busak, árvák.
 S azóta, azóta
 Mindig imádkozzák:
 Elveszett fiunkat vezesd vissza hozzánk!

d) **Céltüzés.** Szép volt a költemény? Tetszett nektek is? Beszélgessünk róla.

II. a) Kinek a történetét mondja el ebben a versben a költő? (Egy édesanyáét s a többi rabtestvérünk szomorú sorát). Vegyétek elő az olvasókönyvet s keressétek meg e költeményt. Olvassuk el a címét! (Nehéz várás). Miért mondja a költő: nehéz várás? Miért nehéz a hosszú várakozás? Ezért adta szép versének a költő is ezt a címet.

b) Miért szomorú ez a költemény? Miért volt szomorú az édesanyától elszakadt gyermek élete? Hol élt? Kassa ma nem a miénk? Kik éltek ott? És kik parancsoltak? Miért nem jöhett haza Kassáról a szegény édesanya fia? Kik nem engedték? Kiktől vették el a csehek Magyarország északi részét? Igazságos volt az, hogy ezt a szép Felvidéket elrabolták tőlünk? Hogyan imádkozunk mi minden reggel s délben? Ezért félték a csehek tőlünk, ezért nem engedték haza az édesanya fiát. Jöjj ki, mutasd meg a térképen, hol van Kassa? Hol a magyar határ most? Miért várta annyira haza a fiát az édesanya? El tudnád-e mondani szépen ennek az édesanyának szomorú történetét? Azt, amit mi most itt elmondtunk, sokkal szebben elmondja a költő, Móra László. Olvasd az első versszakaszt!

Ütött-kopott kis ház
 Áll a falu végén.
 Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény.
 Boldog öreg néne
 Süt-főz reggel óta.
 Kassán élő fia jön látogatóba.

Hol volt az édesanya háza? Miért sütt-főzött reggel óta a jó asszony? Kire várt? Honnan lehetett azt látni, hogy a kis faluvégi házban nagy a sütés-főzés? Hogy mondja ezt a

költő?

— Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény.

Miből volt a házikó teteje? Hogyan mondja a költő ezt? Szalmás kalap. Miért mondja azt: füstöt hány a kémény? Olyan, mintha a kémény füstöt hányna magából. Mikor füstöl nagyon a kémény? Miért volt boldog az öreg néne? Honnan várta haza fiát? Jöjj ki, mutasd meg a térképen Kassát! Miről nevezetes Kassa? Ki nyugszik ott? Ebben a városban lakott a néne fia. Itt ebben a szép felvidéki városban, ahol nagy fejedelmünk, II. Rákóczi Ferenc alussza örök álmát. Hát lehet az más valaha is, mint magyar? Mikor kaptuk vissza?

Olvasd tovább!

Anyai szívének
Elszakított cseppje
Azt írta boldogan: megérkezik este.
Haza hozza csókját,
Gyermekkori lelkét.
Igy zárta levelét: csak már ott lehetnék!

Hogy nevezi a költő az édesanya gyermekét? (Anyai szívének elszakított cseppje). Milyen szépen fejezi ki ezt a költő. Mit irt az anyjának a fiu? (Megérkezik este). Hogyan írta ezt, mit gondoltok? Miért boldogan? Vágyott haza ő is? Miért? Mit ígért, mit hoz haza az édesanyjának? Nem ajándékokat, hanem... A csókját, gyermekkori lelkét. Hát az édesanya nem a szép ajándéknak örül, hanem a csóknak, a gyermekkori léleknek? Bizony, gyermekek, édesanyánknak ez a legdrágább ajándéka! A mi csókunk, s ártatlan gyermeklelkünk! Ezt akarta hazahozni fia néki ajándéku! Hogy fejezte be levelét? (Csak már ott lehetnék!) Miért írta ezt a fiu? Nagyon vágyakozott már haza? Azt szerette volna, ha repülne vele a vonat, szállna, nem is kellene vonatra ülni, hanem már is ott lehetne édesanyja ölelő karjaiban.

Olvass tovább!

Ütött-kopott házra
Ráborult az este.
Fiát szegény néne, jaj, hiába leste.
Fogyó nappal együtt
Folyt, folyt a sok könnye,
Elfáradt jó szívét egy nap összetörte.

Mit olvastunk ebben a versszakaszban? Bizony, hiába várt az édesanya, a fia csak nem érkezett meg. Bizonyosan nem jöhetett, nem engedték a csehek! Talán azért, mert tudták, hogy igazi magyar szív dobog kebelében? Meddig várta

a jó néne gyermekét? Hogyan fejezte ezt ki a költő? (Ütöttkopott házra ráborult az este). Gondolhatjátok, milyen rettenetes érzés lehetett az, várni, egyre hiába! Jaj! hogy elszorulhatott a jó édesanya szive minden zörejre, amit az utcáról hallott! Talán sokszor ki is szaladt a kapuhoz, hogy nézze: nem az ő fia jött-e meg valahára? De nem, hiába ment a kapuba tizszer, huszszor... nem jött... Végre előntötte szemét a könny, félt, érezte, valami baj történhetett a fiával! Hiszen ő maga írta, hogy megjön estére! És nem jött... Nem engedték haza... És jaj, ha nem láthatja többé ebben az életben... Mert hiszen ő már öreg, minden napja ajándék. És a sok bánat, a sok várakozás, mind-mind közelebb viszi a sirhoz... Ezentul már csak sirva tudott jó fiára gondolni... Míg végre aztán áldott jó anyai szive annyira elfáradt, hogy egy szép napon örökre elnémult... Összetörte a bánat...

Hej, hány ilyen édesanya van most szegény csonka házánkban! És hány fiu szeretne hazamenni a most megszállott területen élő szüleihez, édesanyjához, hogy megcsókolja kezét, de nem lehet... Szülőt a gyermekétől, testvért a testvértől határ választja el! Ezt is elmondja nekünk a költő.

Olvasd:

Erre is, arra is
De sok ilyen ház van.
Valakit úgy várnak minden székely házban.
Faragott kapukhoz
Kiállnak az árvák,
Bilincsbevert karjuk ölelésre tárják.

Jól mondja a költő, de sok ilyen szomorú történet ismétlődött meg már azóta, hogy Trianonban szétszaggatták hazánkat! Talán nincsen ház, ott a székelyeknél, ahol a faragott, galambducos kapukban nem állnának szülők, akik gyermekeik után sirnak. Olyanok, mint a rabok, akiknek bilincs van kezükön... S hányszor várják messze élő gyermekük hazatérését... De hiába várják... És talán, esténként, amikor ráborul az alkony az utcára, felemelkedhetnek, ölelésre tárulnak ezek a hazaváró édesanya-karok felénk, a csonka hazában élő gyermekük felé... Mintha hívnának bennünket, hangtalan szóval, mert beszélniök sem szabad már... Óh, hogy meg nem szakad minden gyermekétől elszakított édesanya szive ennyi szenvedésben?! De nem, a csüggedésben is erőt ad a hit, amely mindig új és új reményt fakaszt a lélekben. Olvass tovább!

A fiukat hívják,
A fiukat várják...
A kik Trianonban lettek busak, árvák.

S azóta, azóta
Mindig imádkozzák:
Elveszett fiunkat vezesd vissza hozzánk!

Hogyan imádkoznak az elszakított területeken élő magyarok? Kiket hívnak, kiket várnak egyre azok a most rabföldön élő magyar édesanyák? Miért mondta a költő, hogy Trianonban tették őket busakká, árvákká? Ott szakították el őket szüleiktől. S azóta — mint a költő mondja —, hogyan imádkoznak ezek a szegény, gyermeküktől elszakított édesanyák, édesapák?

III. a) A költemény szép olvastatása. (Az osztály legjobb olvasói olvassák).

b) Megvilágítjuk a következő kifejezéseket; ütött-kopott kis ház áll a falu végén = megszemélyesítés, mintha élne. Szalmás kalapjából füstöt hány a kémény = megszemélyesítés kétszer is: szalmás kalapja és füstöt hány a kémény. Anyai szivének elszakított cseppje azt írta boldogan = szivéről szakított gyermeke. A szeretet szava = szivéről szakított. Letépték szivéről. Haza hozza csókját, gyermekkori lelkét = a csókot ajkán hozza = gyermekkori lelkét = ártatlan, szerető lelkét. Csak már ott lehetnék! = vágyakozó felkiáltás. Ütött-kopott házra ráborult az este = megszemélyesítés. Fogyó nappal együtt folyt, folyt a sok könnye = amint a nap fogyott, fogyott vele az édesanya könnye, élete is. Elfáradt szivét egy nap összetörte. Elfáradt szive összetört egy nap. Képcsere = nemcsak a finom csésze törik össze, a sziv is a sok bánattól. Itt külön megszemélyesítés is — egy nap törte össze. Valakit úgy várnak minden székely házban = szinte a nevét sem merik kimondani már: valaki, de mindenki tudja kiről van szó.

c) A tartalom rövid számonkérése.

d) Elmélyítés.

e) A költemény szakaszonként való megtanulása.

f) Fogalmazzanak az elszakított területen élő magyar testvéreinkről, vagy Kassa felszabadulásáról!

Magyarok hajnala

Kain oltára vértől füstölög,
A kenyérünk, a borunk keserü.
A vőfély-boton is Krisztus-tövis van
És bánatot sir sziv és hegedü...
Hát meghalt végkép már a dal, a tánc,
S a nemzet koporsója, e bus bárka
Tovább hanykolódik a hullámokon
És nem jut fel soha az Ararátra?...

Nem — nem lehet, hogy így maradjon ez,
 Hogy ne mozduljon meg a tetszhalott —
 Hogy örökké fekete éj legyen
 És angyalkéz ne gyújtson csillagot!
 A pokolnak valahány ördöge
 Már menekül fekete szekerén,
 Mert nem marad és nem maradhat így:
 A siron tul van még hit s remény!

Nem halljátok, hogy dübörög a föld?!
 Jajgatnak, bógnek a dühös szelek,
 Árnyak táncolnak veszettül, vadul
 Az elrabolt mezők, erdők felett...
 Isten kezében zeng a harsona,
 Hangjára minden élő felriad:
 Ne sirjatok már árva magyarok,
 Mert virrad már, — nemsoká virrad!

Dr. Hargitai Tihamér.

Természettan

VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Miért látjuk magunkat a tükörben?
 Nevelési cél: Érdeklődés-keltés a természeti tünemények-
 iránt. Mindenben visszatükröződik a Teremtő bölcsesége.

A tanítás ideje: Február hó második fele.

V á z l a t.

- I. Érdeklődés-keltés. a) Hogyan látunk? Mit látunk? Mivel látunk?
- b) Ráhangelés. Mindent látunk, csak magunkat nem! Mégis van valami, ahol magunkat is megláthatjuk. (Utalás a belső, lelki-önismeretre = erre már nincs semmiféle tükör, legfőljebb a lelkiismeretvizsgálat, ez meg bennünk van).
- c) Célkitűzés. Miért látjuk magunkat a tükörben?
- II. Tárgyalás. a) A fény keletkezése és terjedése.
- b) A fény visszaverődése.
- c) A síktükör.
- III. Összefoglalás. a) Itéletalkotás.
- b) Elmélyítés. (Utalás a nevelési célra).
- c) Alkalmazás.